

ÉLES MÁRTA

Krakkói jegyzetek, 2008. november

Krakkóba megérkezni mindig jó, még egy novemberi napon is, amikor a város a késő őszi ködös, borongós arcát mutatja. Színeket az előző napi, november 11-i nemzeti ünnepre emlékeztető zászlók sokasága hoz. Lengyelország legnagyobb nemzeti ünnepén az 1918. november 11-én visszanyert függetlenséget ünneplik, az utcák felett kifeszített lobogók Piłsudski emlékét hirdetik.

Első utunk természetesen a főtérre, a Rynekre vezet, a megszokott virágárusok, galambokat etető kisgyerekek, a zsúfolt kávéházakban lobogó gyertyák látványa megnyugtatóan jelzi – újra Krakkóban vagyunk. Csak kellemes és még kellemesebb helyek közül lehet választani, akkor hát irány a Camelot kávéház, amely naiv faragott szobraival, gyertyafényével, no és nem utolsósorban remek süteményeivel és a forralt mézborral a krakkóiakat és a turistákat is leveszi a lábáról.

Másnap reggel Kazimierzbe, a zsidó negyedbe indulunk, először a Klezmer Hois vendégfogadóba és étterembe, majd az Austeria Könyvkiadó és Könyvesboltba. A név nemcsak Kawalerowicz filmjéből lehet ismerős a magyar fülnek, de az utóbbi évben már Budapesten is találkozhattunk a felirattal, a Nagydiófa utcai könyvesbolt cégéről. Mindhárom hely egy álom valóra válását jelzi. Az álmodó Wojciech Ornat, aki nem mond le az ábrándjairól, hanem megteremti az azokhoz szükséges hátteret. Az első álom a könyvkiadó és a könyvesbolt volt, a háttér pedig a Szeroka utcában lévő Klezmer Hois vendégfogadó és étterem. Ez utóbbi is olyan, mint egy szép álom – meleg és otthonos, színeivel, az elmaradhatatlan gyertyákkal és virágokkal vendégmarasztaló. Falain a korábban szintén itt vendégeskedő Spielberg és Polański fotói. Ez a háttér tette lehetővé az elsősorban judaisztikai témájú könyvkiadó megalapítását, majd pedig a könyvesbolt megnyitását a közelben, a Józef utcában. Egy éve valósult meg az újabb álom – a budapesti zsidó negyedben, a Nagydiófa utcában megnyitott könyvesbolt, ahol a választék a Budapesten oly sok éve hiányzó lengyel nyelvű kortárs irodalommal is bővült. Akárcsak krakkói „testvére”, emberek és gondolatok találkozóhelye kíván lenni. Legutóbb Barbara Toruńczykkal, a *Zeszyty Literackie* folyóirat főszerkesztőjével beszélgethettek az érdek-

Módos Péter, Éles Márta és Jacek Purchla

lődök, a kiállítóteremben és a régi kapubejáróból kialakított kis „ékszerdobozban” pedig lengyel képző- és fotóművészek mutatkoznak be sorra. Elindult a közös magyar–lengyel kiadói terv megvalósítása is, amelynek első eredménye An-Ski *Dybukja* magyar nyelven, Andrzej Wajdának a mű színpadi változatához készített rajzaival.

A délután újra a főtéren talál, Jacek Purchlához, az ország határain túl is ismert Nemzetközi Kulturális Centrum (MCK) igazgatójához visz az utunk. Ismét egy olyan emberrel találkozunk, aki a tizennyolc éve a vezetése alatt álló intézményben következetesen valósítja meg az álmait. Működésének kezdeteitől fő célkitűzése a kultúrák közötti kommunikáció erősítése, az európai civilizáció örökségének ápolása, az állami, ideológiai, vallási megosztottságok fölötti Európa kialakulásának elősegítése. A nemzetközi rangú intézményt vezető Jacek Purchla szerint napjainkban új kihívások és egyben lehetőségek előtt áll Közép-Európa kultúrája. Új jelenség, hogy a földrajzilag távoli területek – Japán, India, Kanada – történészeinek, kulturális szakembereinek érdeklődését Közép-Európa a maga eltérő kultúrájával, adottságaival kelti fel, ami új jelentőséget ad a szomszédos országok közös megmutatkozásának. Ő maga is heteken belül Indiába készül, ahol a közép-európai műemlékvédelem érdekli a vendéglátóit. A beszélgetés során kiemeli, hogy a modern társadalomban a kultúra helye gyorsan változik, csak

Krakkó főtere, a Rynek Główny

egy intézményeiben és tartalmában is erős kultúra képes kiegyensúlyozni a fogyasztói kultúra, az elektronikus média hatásait. Mindemellett megjegyzi, az utóbbi hónapokban főkönyvelő és építésvezető lett egy személyben. Az uniós pénzekből megvalósuló építkezés végeredménye a krakkói főtéren álló, illetve a mögötte (a térről nem látható) épület építészeti és funkcionális integrálása, felújítása lesz. Az újjáépített részben kap majd helyet az Európai Örökség Intézete, valamint a könyvtár és az olvasóterem. A tudományos, oktatási és kulturális célokat szolgáló, közel 1500 m² területtel kibővített Nemzetközi Kulturális Központ – szemléletmódjával és legfontosabb céljaival összhangban – építészeti és követésre méltó példája lesz annak, miként lehet összekapcsolni a hagyományok tiszteletét, a kulturális örökség védelmét és a legmodernebb technikai megoldásokat. Üveg kupolaterméből Krakó legizgalmasabb kilátása tárul elénk: egyik oldaláról a Rynekre, a másiktól a Wawelre látni. No és persze azon is túlra... Az új épület elgondolásában és megvalósulásában is szép példája annak, amit a lengyelekben szüntelen csodálhatunk: úgy tudnak modernnek és korszerűek lenni, hogy közben büszkén őrzik hagyományait. Ezt nemcsak egy ilyen jelentős terv megvalósulásában, de a leghétköznapiabb dolgokban is érezhetjük. A Rynekről nyíló Grodzka utca elején találjuk

a „Krakowski Kredens” üzletét. Ebben a „kredencben” megvásárolhatjuk a legkedveltebb lengyel finomságokat – az áfonya- és feketebizli-lekvártól a céklán és marinált gombán át a tejkaramelláig – mindezt egy-egy, ízléses csomagolásban. A design, amely minden dobozon, üvegen megtalálható, a múlt század eleji „kulináris társaság vasárnapi piknikjéről” készült korabeli fotó. A lekváros üvegekhez tartozó kis füzetkéből pedig megtudhatjuk, hogy a báli szezon előtt bizony a hajadon lányoknak a befőzés tudományát is be kellett mutatniuk, a legnehezebb próbának pedig a cukrozott rózsaszirm elvevése bizonyult... A tulajdonosok olyan biztosak voltak abban, hogy az üzletben egymásnak fogják adni a kilincset a lelkes turisták, hogy a bolt szórólapján a címet nem is tüntették fel. Pontosan tudták, hogy a vevők elvarázsolásánál nincs jobb reklám, majd ők fogják továbbadni, hogy ott van a Grodzka elején, ha a Rynekről megyünk, a jobb oldalon...

Másnap a Jagelló Egyetem magyar tanszékének diákjaival találkozunk. Felsőbb évesek, többször jártak ösztöndíjjal Magyarországon, így tolmácsolás nélkül is értik Módos Péter előadását a Közép-európai Kulturális Intézet tevékenységéről, az *Európai Utasról*. Különös érzés, hogy ezeknek a fiataloknak már a Szolidaritás és a rendszerváltás ideje is történelem. A délután a *Znak* folyóirat szerkesztőségében

A Wawel reneszánsz udvara

folytatódik, ahol Michał Bardel főszerkesztő és munkatársa vár minket. A katolikus társadalmi-kulturális folyóirat két éve ünnepelte 60 éves működését. Az évfordulóra *A világ egysége* címmel kiadott válogatás az elmúlt hatvan év anyagából a lap szinte minden jelentős szerzőjétől közöl egy-egy írást, hogy csak a magyar olvasónak is ismerős neveket említsük: Karol Wojtyła, Józef Tischner, Ryszard Kapuściński, Czesław Miłosz, Leszek Kołakowski. A katolikus lap nem áll egyházi befolyás alatt, sőt, a hivatalos egyházzal szembeni kritikai szemlélet jellemzi kezdetektől fogva. A hit témája természetesen jelen van a folyóiratban, de emellett jelentős terjedelemben foglalkozik a közép-európaiság kérdésével. Azt, hogy Krakkó mágikus város, a szerkesztőségben is megtapasztaljuk. Épp hogy megemlítjük a kiadó elnökének, Henryk Woźniakowski-nak a nevét, amikor váratlanul belép az ajtón. Rögtön említést tesz a Znak Kiadó magyarországi kapcsolatairól, elsősorban a legfontosabb partnerről, az Európa Könyvkiadóról. Kołakowski, Miłosz mellett egy magyarul alig néhány napja megjelent könyv is szóba kerül, Andrzej Szczeklik *Koré, avagy az orvoslás lelke* című kötete. A szerző nemzetközi hírnő orvosprofesszor, aki egyaránt otthonos a tudomány és a művészetek világában. Arról, hogy milyen ismertségnek és köztiszteletnek örvend Len-

gyelországban, talán elegendő annyit mondanunk, hogy könyvének egy évvel ezelőtti krakkói bemutatóján az egyik beszélgetőpartner Andrzej Wajda volt, és az ezer fős hallgatóságban vendégként ott volt a Nobel-díjas Wiesława Szymborska is. Arról pedig, hogy nemcsak orvosnak kiváló, de személyében egy mélyen humanista embert ismerhetünk meg, az ez év októberében a Lengyel Püspöki Kar Alapítványa által adományozott – a közérthetőség kedvéért csak „katolikus Nobel-díjnak” nevezett – Totus díj tanúskodik. A díjat II. János Pál pápa megválasztásának évfordulóján ítélik oda négy kategóriában. Szczeklik professzor az „életében és munkásságában II. János Pál tanítása által inspirált mély humanizmus tanúságtételéért” kapta meg. Jó érzés tudni, hogy most már a magyar olvasók is megismerhetik a gondolatait.

Nem véletlen, hogy Krakkóban lépten-nyomon úgy érezzük, az utcán és kávézóknak nemcsak turistákkal és egyetemistákkal találkozhatunk, de a szomszéd asztalnál bármikor ott ülhet egy kiváló költő, író, szerkesztő vagy filmrendező. Talán mi is egy véletlen találkozásra vágyunk, amikor este még egyszer benézünk a három nap alatt kedvenc kávézónkká vált Camelotba. Még el sem búcsúztunk Krakkótól, máris hiányozni kezd...